

Relevantie

van praktijkgericht onderzoek en de onderzoekende houding

Wat heeft een gymdocent aan onderzoek? Die vraag keert voortdurend, op diverse plekken terug. En dat moet ook, want de opbrengsten van onderzoek zijn niet altijd zichtbaar of vanzelfsprekend. Ook de inburgering van de term praktijkgericht onderzoek is geen garantie voor het verbeteren van het onderwijs. Onderzoek dat wordt uitgevoerd op hogescholen (binnen lectoraten en masteropleidingen) wordt vaak aangeduid als praktijkgericht. Het lijkt duidelijk wat daar onder wordt verstaan, namelijk onderzoek dat zinvol is voor de praktijk, in dit geval de lichamelijke opvoeding of de sport. Maar wat is relevant voor de praktijk, en hoe bepaal je dat?

TEKST IVO VAN HILVOORDE

In dit artikel bespreek ik deze praktijkgerichtheid, en doe dat tegen de achtergrond van de discussies die nu worden gevoerd op hogescholen over de wijze waarop de kwaliteit van dat praktijkgericht onderzoek moet worden gemeten en geëvalueerd. Dat gebeurt onder de noemer van het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO). Vanuit dit protocol kunnen tal van criteria worden geformuleerd waaraan goed praktijkgericht onderzoek zou moeten voldoen.

Je kunt een docent een cursus statistiek laten doen of een experimentje laten uitvoeren, maar daarmee is op geen enkele wijze gegarandeerd dat de nieuwe kennis bijdraagt aan een verbetering van de onderwijspraktijk.

Na een korte bespreking van deze criteria, zal ik ingaan op een ander criterium dat vaak wordt genoemd, maar zelden worden geconcretiseerd, namelijk het stimuleren van een onderzoekende houding van docenten. Met de ervaring die de afgelopen jaren is opgedaan binnen de masteropleiding voor LO-docenten in Zwolle (Physical Education & Sport Pedagogie) zal ik ingaan op dit criterium van de onderzoekende houding. Op basis van een recent

promotieonderzoek zal ik de vragen stellen of en hoe dit criterium kan worden aangetoond, en of een masteropleiding voor LO docenten een geschikte context is om praktijkgericht onderzoek te doen en om op duurzame wijze een onderzoekende houding aan te leren.

Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO)

Het genoemde protocol (BKO) heeft als doel om onderzoekprogramma's van hogescholen te visiteren, en criteria te formuleren waarmee het praktijkgericht onderzoek kan worden beoordeeld. Dat gebeurt aan de hand van vijf standaarden. Enkele standaarden gaan over het doen van onderzoek en methodische grondigheid. Zo luidt standaard 1: De onderzoekseenheid heeft een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel en een onderzoeksprogramma met bijbehorende doelen die zijn geoperationaliseerd in een aantal indicatoren. Standaard 3 stelt dat het onderzoek moet voldoen aan de standaarden die in het vakgebied gelden voor het doen van onderzoek.

Vanuit de vraag die ik hier stel, zal ik me concentreren op standaard 4, omdat die gaat over de impact van het onderzoek. Volgens standaard 4 is het onderzoek relevant op het gebied van:

- de beroepspraktijk en de samenleving
- onderwijs en professionalisering
- kennisontwikkeling binnen het onderzoekdomein.

▲ Ivo zelf op onderzoek uit (rood shirt)

Onderzoek moet dus aantoonbare impact hebben op de beroepspraktijk, op het onderwijs en bijdragen aan professionalisering. Het protocol geeft suggesties en mogelijke indicatoren om iets te kunnen zeggen over het aantoonbaar gebruik van de producten of aantoonbare blijk van erkenning. Daarbij gaat het (volgens dit protocol) bijvoorbeeld om de aanwezigheid van onderzoeklijnen in het onderwijs, het geven van onderwijs door lectoren en onderzoekers, het onderzoekend vermogen binnen de opleidingen, tevredenheid van studenten (NSE) of het aantal studenten dat participeert in het onderzoek van het kenniscentrum.

Kanttekeningen

Bij ieder van die indicatoren kunnen wel kanttekeningen geplaatst worden. Het zijn dan ook niet meer dan suggesties, die hogescholen

kunnen benutten voor het benoemen van eigen indicatoren. De concrete invulling van het BKO is nog volop in ontwikkeling en daarom is het ook van belang om in dit stadium alle relevante betrokkenen, waaronder uiteraard de beroepspraktijk, te betrekken bij het bepalen van criteria voor goed en relevant, praktijkgericht onderzoek.

Relevantie voor de beroepspraktijk wordt dus genoemd als belangrijk criterium. Hoe dit moet worden aangetoond, blijft in het huidige protocol echter nog onduidelijk. Waaruit moet en kan blijken dat kennisontwikkeling relevant is voor het onderwijs, en daadwerkelijk invloed heeft op professionalisering? Je kunt een docent een cursus statistiek laten doen of een experimentje laten uitvoeren, maar daarmee is op geen enkele wijze gegarandeerd dat de nieuwe kennis bijdraagt aan een verbetering van de onderwijspraktijk. Hoe kan de beroepspraktijk daadwerkelijk baat hebben bij het doen van onderzoek?

Onderzoekende houding

Voor het beantwoorden van die vraag ontbreekt in het protocol een concrete schakel tussen onderzoek en professionalisering. Het blijft onduidelijk hoe onderzoek bij kan dragen aan professionalisering. Die ontbrekende schakel zou gezocht kunnen worden in de term onderzoekende houding, steeds vaker ook genoemd

Voorbeelden van praktijkgerichte onderzoeksthema's binnen de Master Physical Education and Sport Pedagogy

- Videofeedback als vorm van zelfsturing in bewegen
- Gezonde school in pedagogisch perspectief
- De nieuwe buitenbeentjes van het passend onderwijs
- Pedagogische motieven bij de selectie in het Nederlandse jeugd hockey
- Pedagogische competenties in het mbo
- Pedagogische waarde van schoolvoetbaltoernooien: meedoen belangrijker dan winnen?
- Beperkte veiligheid of onveilige vrijheid? Een pleidooi voor risicovol spelen.
- In een nieuw leven bewegen: over sport en beweegervaringen van jonge nieuwkomers in Nederland

als expliciet doel binnen lerarenopleidingen. Steeds meer lerarenopleiders benoemen de onderzoekende houding als een belangrijk onderdeel van hun professionele identiteit. Steeds vaker wordt ook een positieve samenhang gesuggereerd tussen een onderzoekende houding, levenslang leren en het vermogen tot innoveren van de onderwijspraktijk (Meijer 2017; Onderwijsraad, 2014).

Wat weten we eigenlijk over dit verband? Daarvoor is eerst de vraag van belang wat er onder een onderzoekende houding moet worden verstaan. Op basis van een kwalitatief onderzoek formuleerde Van der Rijst (2009) zes verschillende aspecten van deze houding: willen weten, willen bekritisieren, willen delen, willen begrijpen, willen bereiken en willen innoveren. Op basis van literatuuronderzoek kunnen daar nog meer kenmerken aan worden toegevoegd, zoals de bereidheid tot perspectiefwisseling (vgl. Bruggink & Harinck, 2012). Kort gezegd gaat het om de bereidheid nieuwe vragen te stellen, risico's te willen nemen, meer te willen weten, vanzelfsprekendheden ter discussie willen stellen en creativiteit te stimuleren. Voor het praktijkgericht onderzoek op hogescholen kan de onderzoekende houding niet losgekoppeld worden van de vraag naar de verbetering van het onderwijs. Leeman en Wardekker (2010) wijzen op het belang dat leraar-zijn en onderzoeker-zijn nauw met elkaar verweven moeten blijven, wil het onderwijs er beter van worden. Tegelijkertijd moeten er de motivatie en gelegenheid zijn om distantie te kunnen nemen van de dagelijkse praktijk. Naast het aanleren van onderzoekvaardigheden, gaat het dus ook om een onderzoekende houding, en een kritische kijk op de eigen lespraktijk in verbinding met een ideaal over goed onderwijs (ibid, p. 21).

De houding ten opzichte van onderzoek is dus cruciaal. Ook dit begrip houding is van belang om bij stil te staan. Het moet in deze context niet worden begrepen als een psychologische aanduiding, als een attitude of vastliggende karaktereigenschap. In dit verband gaat het om disposities. Dit verschil is voor een onderwijscontext cruciaal, omdat deze disposities aangeleerd kunnen worden.

Houding ontwikkelen

In recent onderzoek wordt er ook precies inhoud gegeven aan deze vraag, hoe onderzoek daadwerkelijk kan bijdragen aan een onderzoekende houding. In een promotieonderzoek kwam Meijer (2017) tot de conclusie dat iedere leerkracht inderdaad een onderzoekende houding kan ontwikkelen. Dat lijkt op het eerste oog wellicht een vanzelfsprekend resultaat, maar dat is het niet. Meijer deed onderzoek naar drie cohorten leraren (N=

867) die aan een educatieve Master begonnen. Meijer onderscheidt de onderzoekende houding in twee dimensies: een interne en externe dimensie. Bij de interne dimensie gaat het om het vermogen om professionele inzichten en professioneel gedrag te vernieuwen op basis van reflectief gedrag. Bij de externe dimensie gaat het om het actief vergroten van professionele kennis door gericht op zoek te gaan naar kennis van anderen. In het onderzoek kunnen deze dimensies worden onderscheiden van persoonlijkheidskenmerken (zoals openheid voor ideeën of openheid voor veranderingen) en nieuwsgierigheid. Dit onderscheid is relevant omdat het hoger onderwijs zich richt op ontwikkelbare doelen en niet op relatief stabiele persoonlijkheidskenmerken.

Dit soort resultaten zijn ook van belang voor bijvoorbeeld de doelstellingen binnen Masters in de LO (zoals die in Zwolle of Eindhoven). Docenten aan deze Masters zien de onderzoekende houding van studenten ontwikkelen, maar het is goed dat onderzoek nu ook aantoont hoe die relatie kan worden begrepen en dat die kennis kan worden benut voor de verdere ontwikkeling van een opleidingspedagogiek, waarin aandacht is voor die onderzoekende houding.

Houding aanleren

De vraag of een masteropleiding voor LO-docenten een geschikte context is om praktijkgericht onderzoek te doen en om op duurzame wijze een onderzoekende houding aan te leren kan, op basis van dit onderzoek dus wel met ja worden beantwoord. Het is een bevestiging van de waarneming dat onderzoek zoals dat momenteel door masterstudenten en binnen lectoraten wordt uitgevoerd, daadwerkelijk bij kan dragen aan innovatie van het onderwijs. Daarbij moet uiteraard ook ruimte zijn om te kunnen reflecteren op de vraag wat er precies wordt verstaan onder verbetering. We gaan er vanuit dat een onderzoekende houding waardevol is, wanneer die gericht is op het verbeteren van het onderwijs. Aan hogescholen en lectoraten de uitdaging om die invloeden ook zichtbaar en aantoonbaar te maken.

▲ *Er is veel belangstelling voor onderzoek*

Referenties

- Bruggink, M. & Harinck, F. (2012). 'De onderzoekende houding van leraren: wat wordt daaronder verstaan?' *VELON Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 33(3), 46-53.
- Leeman, Y., & Wardekker, W. (2010). 'Verbeterd onderzoek het onderwijs?' *VELON Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 31(1), 19-22.
- Meijer, M-J. (2017). *Teachers' Inquiry-Based Attitude as an Objective in Teacher Education*(proefschrift) Datawyse: Universitaire Pers Maastricht.
- Onderwijsraad. (2014). *Meer innovatieve professionals*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Rijst, R.M. van der (2009). *The research-teaching nexus in the sciences; scientific research dispositions and teaching practice*. (proefschrift). Leiden: ICO, ICLON.

Foto:
Hans Dijkhoff

Contact:

im.van.hilvoorde@windesheim.nl

Kernwoorden:
praktijkgericht onderzoek, professionalisering, onderzoekende houding, beweging verbeteren